

S
C

E
E

R
P
T

!

**PERSPECTIEVEN IN DE
HEDENDAAGSE KUNST
PERSPECTIVES IN
CONTEMPORARY ART**

Museum De Voorde
Over jou en mij, hier en nu
About you and me, here and now

Het is een open hand,
vertrouwen op de mogelijkheid
van een andere kant.
Het is snappen dat we soms niet weten.
Snappen dat 'anders' niet minder,
dat 'gewoon' niet beter.
Het is vragen stellen, de ander
zijn verhaal laten vertellen.
En luisteren naar elke stem
die vanuit liefde spreekt.

Het is bekennen dat het onbekende
je soms angst aanjaagt.
Bekennen dat je nog moet wennen aan de
stemmen die even een andere toon aanslaan.
Het is uit de maat en in je eigen ritme.
Het is gaan staan voor en een ander
op jouw plaats laten zitten.
Het is rekening houden met zij die
nog komen en zij die al kwamen.
Het is alleen samen.

Amara van der Elst

INHOUD / CONTENTS

VOORWOORD / FOREWORD

5

AE

AMARA VAN DER ELST

9

AP

ANDRÉ PIELAGE

11

AC

ARNO COENEN

13

BC

BILAL CHAHAL

15

ED

EMMY DIJKSTRA

17

FB

FRODE BOLHUIS

19

HH

HANS VAN HOUWELINGEN

21

HL

HANS VAN LUNTEREN

23

HM

HANS MULLER

25

IZ

IRIÉE ZAMBLÉ

27

KČ

KAMILĚ ČESNAVIČIŪTĖ

29

LP

LIONEL PLAK

31

MM

MARJOLIJN MANDERSLOOT

33

MK

MICHIËL KLUITERS

35

RS

ROB SWEERE

37

SM

SANJA MEDIĆ

39

TBH

TOBIAS BECKER HOFF

41

VK

VINCENT DE KOOKER

43

VOORWOORD

FOREWORD

“[...] Het is gaan staan voor en een ander op jouw plaats laten zitten [...]”, zo valt te lezen op de cover van onze nieuwste publicatie bij de gelijknamige tentoonstelling: *Respect! Perspectieven in de hedendaagse Kunst*. Het zijn de openingswoorden van *spoken word artist* Amara van der Elst waarmee zij de tentoonstelling opende op 4 februari 2022 in Museum De Voorde.

Museum De Voorde in Zoetermeer is hét museum over identiteit en het dagelijks leven. Wij willen mensen laten ontdekken wie zij zelf zijn en wie de ander is. Hoe denk jij over bepaalde zaken en hoe denkt een ander daar over? Kun je begrip tonen voor elkaars visie? Museum De Voorde vindt dat hoe meer je van elkaar weet, hoe beter je elkaar begrijpt.

“[...] It’s standing up for others, so they can sit down [...],” announces the cover of our latest publication accompanying the eponymous exhibition *Respect! Perspectives in Contemporary Art* (in original Dutch: *Respect! Perspectieven in de hedendaagse Kunst*). It was with these words that spoken word artist Amara van der Elst opened this exhibition in Museum De Voorde on 4 February 2022.

Located in Zoetermeer, Museum De Voorde is unrivalled in matters relating to identity and daily life. We want to help people discover their own and others’ identities. What are your opinions about certain issues, and how do others see them? Can you understand each other’s points of view? Museum De Voorde believes that the more you know about each other, the better you can understand each other.

Met deze publicatie gaan we dieper in op de motivatie en inspiratie van de achttien deelnemende kunstenaars. Hoe verhoudt het werk zich tot het thema respect? Wat heeft hem of haar bewogen om deel te nemen? Museum De Voorde heeft kunstjournalist Milo Vermeire bereid gevonden alle deelnemende kunstenaars te interviewen en zijn bevindingen in korte teksten in deze publicatie weer te geven. In de publicatie koppelt hij de individuele motivatie van de kunstenaar aan het thema respect. Hiermee hopen we de bezoekers te activeren om de kunstwerken met een nieuwe blik te bekijken. En zich te verwonderen over de totstandkoming van het kunstwerk en de boodschap van de maker. Al lezend geeft de publicatie inzicht in de beweegredenen van de kunstenaars en biedt het een verdiepende uitleg bij elk kunstwerk, begeleid door een foto van het werk. Soms zijn de boodschappen heel persoonlijk of universeel, soms met een knipoog of aandacht vragend voor een maatschappelijk thema. Weer andere werken zoeken grenzen op of houden ons een spiegel voor. Wat alle kunstwerken verbindt, is de boodschap 'respect tonen'.

In de publicatie en tentoonstelling is werk opgenomen van: Amara van der Elst, André Pielage, Arno Coenen, Bilal Chahal, Emmy Dijkstra, Frode Bolhuis, Hans Muller, Hans van Houwelingen, Hans van Lunteren,

Our latest publication takes a closer look at the motivations and inspirations of the eighteen artists participating in our current exhibition. How do their works relate to the theme of respect? What made them decide to take part in the exhibition? On behalf of Museum De Voorde, art journalist Milo Vermeire interviewed all participating artists and summarised his findings in the brief vignettes that you will find in this publication. With the connections between each artist's individual motivations and the theme of respect that Vermeire reveals, we hope to inspire visitors to view the artworks with new eyes, contemplate what led to their creation and reflect on the message of the maker.

This publication offers insight into the motivations of the artists and discusses each artwork in more detail. These discussions are accompanied by photos of the relevant works. Sometimes, the artworks have messages that are highly personal, or universal, at other times they are tongue-in-cheek or a serious call for attention for an important social issue. Other works seek out boundaries, or hold up a mirror to ourselves. But what they all have in common is the message: "show respect".

The publication and exhibition include works by Amara van der Elst, André Pielage, Arno Coenen, Bilal Chahal, Emmy Dijkstra, Frode Bolhuis, Hans Muller, Hans van Houwelingen, Hans van Lunteren, Iriée Zamblé,

Iriée Zamblé, Kamilė Česnavičiūtė, Lionel Plak, Marjolijn Mandersloot, Michiel Kluiters, Rob Sweere, Sanja Medić, Tobias Becker Hoff en Vincent de Kooker.

Uit zowel de kunstwerken als de begeleidende tekst in de publicatie spreekt de rijke diversiteit waarmee de kunstenaars het thema hebben benaderd. Die verscheidenheid uit zich ook in de middelen waarmee zij vorm hebben gegeven aan het eigen werk. In de selectiecommissie die de achttien kunstenaars selecteerde, werd vol lof gesproken over de ingediende werken. De tentoonstelling laat een spannende en veelzijdige selectie zien van werken die steeds een andere kant van het thema belichten. Om de tentoonstelling en de kunstwerken in deze context een meer blijvend karakter te geven, hebben we besloten deze publicatie samen te stellen.

Ik dank allereerst alle deelnemende kunstenaars die met hun werken en een goede dosis positieve energie de tentoonstelling tot een succes hebben gemaakt. Daarnaast dank ik alle leden van de selectiecommissie, de medewerkers en vrijwilligers voor hun bijdrage en Milo Vermeire voor het optekenen van de interviews in deze publicatie. Ik wens de lezer veel plezier bij het lezen.

Hans van de Bunte

**Directeur a.i.
Museum De Voorde
Over jou en mij, hier en nu**

Kamilė Česnavičiūtė, Lionel Plak, Marjolijn Mandersloot, Michiel Kluiters, Rob Sweere, Sanja Medić, Tobias Becker Hoff and Vincent de Kooker.

Both the artworks and the accompanying texts in the publication reveal the rich diversity of the artists' approaches to the theme of respect. That diversity is also revealed in the variety of means used to give shape to their works. The selection committee had nothing but praise for the submitted works, and the exhibition comprises an exciting, diverse selection of works that each reveal a different facet of the central theme. We chose to compile this publication to preserve the exhibition and the works in their current context.

To begin with, I would like to thank all participating artists, whose works and positive energy really made the exhibition a success. My gratitude also goes out to the members of the selection committee, the staff and volunteers for their valuable contributions, and Milo Vermeire, for the interviews contained in this publication. May the readers find much enjoyment in it!

Hans van de Bunte

Interim Director
Museum De Voorde
About you and me, here and now

HET IS EEN OPEN
HAND, VERTROUWEN
OP DE MOGELIJKHEID
VAN EEN ANDERE
KANT.

Amara van der Elst (2001) gebruikt ritme en taal om *spoken word* performances te geven. Dit keer koos ze ervoor om haar woorden ook een materiële vorm te geven door gebruik te maken van een lichtbak en gerichte speakers. Een nieuwe manier van werken voor haar, die ze graag vaker hanteert.

Als onderdeel van de selectiecommissie was Van der Elst nauw betrokken bij het tot stand komen van de tentoonstelling. Daarom werd ze gevraagd om ook de openingstekst te verzorgen, die je hoort zodra je de trap oploopt richting de zaal. “Ik heb de expertise van tekst en omdat ik in de selectiecommissie zat, wist ik heel goed hoe de tentoonstelling eruit zou gaan zien en wat ik eventueel nog zou kunnen toevoegen om alles samen te binden”, vertelt ze.

Van der Elst heeft een nauwe band met het begrip respect. Ze komt uit een omgeving waar respect erg belangrijk is: “Het heeft altijd een grote rol gespeeld, ook in mijn opvoeding, bijvoorbeeld dat je respect moet hebben voor je ouders. Dus het is een groot onderdeel van mijn dagelijks leven, maar het is niet iets wat ik zelf bewust najaag. Ik doe gewoon mijn ding en als iemand dan respect naar mij toont, dan is dat heel fijn. Maar als mensen niet respectvol zijn, dan vind ik dat wel moeilijk.”

Dat mensen het niet altijd op kunnen brengen om respectvol te zijn, is haar een doorn in het oog: “Ik maak deel uit van een aantal minderheids-groepen en mensen zeggen soms domme dingen. Eerst slikte ik dat allemaal, maar nu sta ik zo sterk in mijn eigen schoenen, dat ik het niet meer pik als iemand niet respectvol is naar mij. Respect is dus belangrijk voor mij, maar zeker niet vanzelfsprekend”, aldus Van der Elst.

Haar openingstekst is een pleidooi om respect wel vanzelfsprekend te maken. Ze maakt in de tekst een connectie tussen respect en vertrouwen: “Vertrouwen op de mogelijkheid van een andere kant”, luidt de tweede regel. Respect kan helpen om verbintenis te creëren tussen jou en de ander: “Iemand kan je respect wel verliezen, maar het zou niet zo moeten zijn dat iemand pas respect krijgt als deze zich bewijst”, vindt de kunstenaar. Daarmee vraagt ze om respect niet te zien als iets dat je moet verdienen, maar wat iedereen automatisch krijgt, mits je “vanuit liefde spreekt.”

ANDRÉ PIELAGE
Het is OK, 2022
It's OK, 2022
Betonverf
Paint on concrete

André Pielage (1975) maakt graag locatie specifieke kunst met respect voor de context. Hij reageert met zijn werk op de omgeving en haar gebruikers. Zo ook met *Het is OK*, dat Pielage op de buitenmuur van het museum schilderde.

Terwijl Pielage bezig was met zijn onderzoek voor het werk dat hij wilde maken voor de tentoonstelling, kwam hij op de site van Museum De Voorde de volgende zinsnede tegen: "Het is oké om jezelf te zijn". Dat vond hij taalkundig interessant. Pielage: "Zodra je ergens leest 'het is oké om', dan weet je dat er iets volgt wat de persoon in kwestie eigenlijk als een zwakte ziet, ingegeven door de maatschappij. Ik vind dat een dergelijke kwetsbaarheid als vanzelfsprekend goed gevonden zou moeten worden."

Terwijl Pielage hiermee bezig was, kwam er net een #MeToo-zaak in het nationale nieuws. "Dan hoor je vaak dat iemand 'helemaal niet oké is geweest' als het gaat over fout mannelijk gedrag, wat zowel met respect als het thema stoer te maken heeft." Pielage wilde deze elementen van 'oké', 'niet oké' en hoe stoer kan leiden tot respectloos gedrag vatten in één beeld. Daarvoor gebruikte hij het lettertype *Jokerman*. "Dat kun je gewoon op Word vinden. Ik wilde heel graag het schattige van dat lettertype gebruiken, maar er dan een andere figuratie aan geven die juist refereert aan dat 'stoere', het mannelijke en het seksistische. Het onschuldige karakter van het lettertype bleek zich goed te lenen om te vervormen naar een beeldtaal waarmee ik het randje kon opzoeken. De zoetroze verf die ik op de muren heb gesmeerd, vormt een fijn contrast met de figuratie in de tekst, waardoor je gemakkelijk op het verkeerde been wordt gezet." Alleen het woordje 'stoer' liet Pielage volledig in het originele lettertype staan.

Met zijn werk wil Pielage het publiek buiten het museum bereiken. "Er komen veel schoolklassen in het museum, maar de hangjeugd – voor wie dit ook een goed thema is – die zou je juist kunnen vinden in een bouwput als daar waar het werk zich bevindt. Daarom wilde ik die locatie graag gebruiken, ook al weet ik niet of de hangjeugd daar ook echt komt. Ik speel dus een spel met een doelgroep die ik min of meer zelf verzonnen heb."

ARNO COENEN

Worship thy transvestite god, 2022

Computer graphics, print, dibond

Arno Coenen (1972) is als kunstenaar van vele markten thuis en maakt gretig gebruik van zowel oude symboliek als de nieuwste Photoshop technieken. 'Respect' is een thema waar hij wel over mee kan praten. Hoe het uiterlijk ervan is veranderd in de loop der jaren bijvoorbeeld, net als ons begrip van 'stoer', waar zijn werk in de tentoonstelling over gaat.

Coenen: "Stoer is eigenlijk universeel, alleen in de verschijningsvorm verandert het door de jaren heen. Ik ben natuurlijk een voorbeeld van ouderwets 'stoer'. Ik heb tattoos op mijn hoofd, ik ga naar de sportschool en ik houd van heavy metal. Maar dat is niet meer de stoer van tegenwoordig." Coenen ziet dat het stoer van nu meer gaat over de maakbaarheid van je identiteit. Of dat nu gaat over je online profiel of je gender. "Het gaat allemaal over jezelf willen zijn en dat had je vroeger natuurlijk ook vanuit de punk en de metal. Dat is het belangrijkste wat er is, zeker als je jong bent. Ik heb dat in mijn kunstwerk proberen te verwerken. Maar ook de voor- en de nadelen van die maakbaarheid."

Wat concreet de gevolgen zijn van de maakbaarheid van zoiets als genderidentiteit, doet er voor Coenen niet zozeer toe: "Ik zie vooral dat het voor de jeugd van tegenwoordig stoer is om iets met een stukje van de vlag van de regenboog te hebben. LHBTQI+ is hun punk. Dat betekent een definitieve doorbraak ten opzichte van hoe het vijftig jaar geleden was, toen mensen zich verborgen hielden in geheime nachtclubs en duistere plekken."

Als kunstenaar ziet Coenen het als zijn taak om de dingen om hem heen vast te leggen. "Zoals schilders vroeger met de schepen meegingen om zeeslagen te schilderen. Dus ik dacht: laat ik kijken wat ik kan doen met heden, zonder zelf stoer te gaan doen, om dit in een schilderij te vangen met gebruik van hedendaagse techniek."

"Ik heb zitten plunderen in de enorme databank van Adobe Stock en die verschillende elementen bij elkaar gecomponeerd. Dat is natuurlijk ook wat je doet als je jong bent om je identiteit vorm te geven. Welke muziek vind je leuk, hoe wil je eruitzien? Tegenwoordig kan je dat ook met filters doen, daarom heb ik die horens er ook expres niet realistisch uit laten zien." Op die manier refereert Coenen naar de bewerkingsmogelijkheden van apps als TikTok of Instagram en hoe het soms moeilijk is om jezelf niet te blijven verbeteren. "Mensen die aan zichzelf sleutelen, weten soms niet meer waar ze mee bezig zijn. Ik heb zelf vroeger ook vreselijk getraind voor het bodybuilden, maar als je dat doet en je kijkt in de spiegel, dan denk je altijd dat het beter moet."

BILAL CHAHAL
Untitled, 2016
Mixed media, canvas

Bilal Chahal (1978) is een multidisciplinair kunstenaar die onder meer grote robuuste schilderijen maakt. Hij brengt zijn zelfgemengde verf in eindeloze lagen op nauwkeurige wijze aan, om een reflectie van hemzelf in zijn werk te leggen.

Chahal vluchtte als kind met zijn familie uit Libanon naar Curaçao, waar hij zijn eerste schilderlessen kreeg. Vanaf zijn twaalfde kon hij daar in een kleine studio aan de slag. Op zijn achttiende brak hij met zijn vrienden en familie en kwam zijn ontwikkeling in een stroomversnelling. Dit beïnvloedde zijn werk direct: "Ik begon helemaal opnieuw. Eerst met monochromen die vaak compleet wit waren. Maar op een gegeven moment merkte ik dat je niet alles zomaar kunt verwijderen en weghalen. Je bent toch beïnvloed door alles wat je is aangeleerd en dat komt vanzelf terug in je werk. Ik ben al mijn gevoelens in mijn kunst een plek gaan geven. De meerdere lagen van verf verwijzen naar hoe ik mezelf zie in het werk. Als je heel goed kijkt, zie je ook dat het schilderij bijna architectonisch is opgebouwd. De lijnen zijn de patronen die mij zijn aangeleerd, of de patronen waartoe ik me nog steeds moet verhouden. Het is dus geen *action painting*. Het is juist langzaam, met grote precisie opgezet met respect naar zowel mijn gevoelens als het materiaal."

Omdat de schilderijen van Chahal zeer persoonlijk zijn, houdt hij graag het hele proces in eigen hand. Daarom mengt hij zelf zijn verf. Dat heeft voor hem direct met waardering te maken. "De materie is voor mij verbonden met respect, omdat wanneer je ergens aan werkt, je het materiaal moet accepteren zoals het is. Hoe de verf en het canvas op elkaar reageren, is voor mij altijd een spel geweest. Je ziet dat terug in de gelaagdheid van mijn kunst. Het zijn bijna 3D-werken, alsof ze geboetseerd zijn op het doek. Door mijn kennis en ervaring heb ik een formule kunnen vinden, die ervoor zorgt dat alles blijft zitten en het werk niet uit elkaar valt. Dat is namelijk vaak een probleem als je driedimensionaal gaat werken op een doek. Maar in hoeverre moet je het respecteren als je iets wilt maken dat fysiek niet mogelijk is? Je moet de grenzen van het product dat je aan het bewerken bent, accepteren."

Chahal heeft soms moeite met hoe er omgegaan wordt met het woord 'respect'. De kunstenaar stelt: "Vaak betekent iets respecteren dat je er niet honderd procent achter staat, maar je het 'nou eenmaal moet accepteren', maar is dat niet meer 'tolereren'? Daarin zit toch een wrijving. Ik vind dat je alles en iedereen zonder waardeoordeel moet laten bestaan. Ik heb er moeite mee als mensen iets alleen maar tolereren, omdat het van ze verwacht wordt."

EMMY DIJKSTRA
De Reiziger, 2020
The Traveller, 2020
Lichtprojectie
Light projection

Emmy Dijkstra (1981) is printmaker en maakte speciaal voor Zoetermeer vier lichtprojecties op basis van haar grafische werk. Twee daarvan zijn gelijktijdig iedere avond te zien op de buitenmuren van het museum. Naar verloop van tijd zijn de eerste twee projecties ingewisseld voor de andere twee.

Dijkstra gebruikt het archetype van 'de reiziger' in haar oeuvre om een verhaal te vertellen over hoe het leven zelf een constante zoektocht is. "Mijn beelden laten de mens als reiziger zien. Iemand die zijn plek probeert te vinden in de wereld", vertelt ze. "De reiziger heeft vele ontmoetingen terwijl deze over de wereld reist. Daarbij is de reiziger vooral heel nieuwsgierig naar de ander. Door te kijken naar hoe de ander leeft, raakt hij of zij geïnspireerd en kan deze de opgedane ervaring ook in diens eigen leven gebruiken."

Respect komt als thema niet letterlijk terug in Dijkstra's prints. Toch is het iets waar ze wel veel mee bezig is als kunstenaar: "Ik probeer via mijn werk respect op te brengen voor waar mensen vandaan komen en wat ze met zich meedragen. Daarbij probeer ik door vooroordelen heen te kijken. Voor mij gaat dat over respect hebben voor de levensloop van een ander. Als je net iets meer weet van de ander, dan krijg je vaak meer begrip", aldus Dijkstra. Dit verbindt ze ook aan vluchtelingen, de reizigers die gedwongen op weg zijn. "Je kan zelf ook altijd in een situatie belanden waarbij je als mens de hulp nodig hebt van de ander."

In Dijkstra's verbeelding van de reiziger zit een zekere vorm van escapisme. Zo spreekt ze over "het dromen van andere levens" en de "reis van het leven". Daarnaast verbindt ze het aan concrete idealen. Ze zou bijvoorbeeld het liefst alle landsgrenzen in de wereld opheffen: "Ik vind dat iedereen het recht heeft om ergens anders diens geluk te gaan beproeven." Iets wat ze zelf in haar persoonlijke leven ook in de praktijk heeft gebracht; ze is vanuit Nederland naar Zweden verhuist. Vanuit daar blijft ze de reiziger verbeelden.

Frode Bolhuis (1979) maakt gedetailleerde, kleine sculpturen met zachte kleuren in een veelzijdige vormtaal. Door thema's als corona, #MeToo en de Black Lives Matter beweging is hij anders gaan kijken naar wat respect voor hem betekent, als mens én als kunstenaar.

Bolhuis: “*An Ambiguous insight* heb ik in de eerste weken van corona gemaakt, net vóór de lockdown. Het zijn toevallig alle drie beelden die op een bepaalde manier opgesloten zitten. Dat doe ik niet zo vaak in mijn werk. Achteraf zie ik daar een mooi verhaal in over hoe we eigenlijk ook na die lockdown allemaal nog steeds een beetje opgesloten zitten. Niet alleen in ons eigen huis, maar ook in onze mening over hoe we met zoiets als corona om moeten gaan.”

Alle drie de beelden van *An Ambiguous insight* staan op een eigen eilandje, zitten vast en zijn met de rug naar elkaar toe gekeerd. Daarmee kunnen ze goed in het thema van respect geplaatst worden volgens Bolhuis: “Ik had aanvankelijk veel moeite met de corona situatie. Ik zag om mij heen hoe mensen heel verschillend over de situatie dachten. Zelfs binnen families of vriendenkringen kom je dat tegen. Dat vraagt om extra inlevingsvermogen. De vraag is of je er respect voor hebt dat iedereen op zijn eigen eiland zit en zijn eigen ideeën heeft over iets als corona.” Ook thema's als #MeToo en Black Lives Matter zijn volgens Bolhuis in een stroomversnelling gekomen, waardoor je soms extra je best moet doen om uit te gaan van respect en te luisteren naar elkaar. “Corona, #MeToo en de Black Lives Matter beweging hebben veel met elkaar te maken, omdat het allemaal gaat over respect en het je kunnen verplaatsen in de ander. En omdat deze ontwikkelingen zo snel achter elkaar naar boven kwamen, kost het soms meer geduld of aanpassingsvermogen.”

“Respect betekent voor mij als kunstenaar, dat ik vooral bewust ben geworden dat wat ik maak altijd gaat over een specifiek stukje van de wereld. Dat is niet zo gek, maar het is in deze tijd misschien wel belangrijk om je wat breder te uiten”, vindt Bolhuis. Daarom probeert hij sinds kort meer variatie in zijn mensfiguren aan te brengen. Hij wil niet meer alleen “witte mannen maken die zich bezighouden met witte mannen-dingen. Een ding wat ik nu bijvoorbeeld heel bewust doe, is dat ik nu evenveel mannen als vrouwen maak.” Want hoewel de kunstenaar al zijn sculpturen in zekere mate als zelfportretten ziet, hoeven ze niet allemaal exact op hem te lijken. Daar is de wereld inmiddels te groot voor geworden.

FRODE BOLHUIS

An Ambiguous insight, 2020

Polymeer klei, textiel, harsboard, nylon (3D print), verf
Polymer clay, textile, resin board, nylon (3D print), paint

Hans van Houwelingen (1957) maakt al decennia-lang kunst in verschillende vormen en gerelateerd aan allerlei onderwerpen. Zijn film *Biokip* komt uit 2009 en toont een kalme registratie van hoe zijn geliefde kip sterft.

“Ik heb een hele stoere kip gehad”, begint Van Houwelingen. “Bij mijn studio in Amsterdam hebben wel twintig jaar lang kippen rondgelopen, maar deze kip was speciaal, dat was net een soort hondje. Zij kwam me elke keer begroeten en heeft ontzettend lang geleefd.”

Op een gegeven moment was de lievelingskip van Van Houwelingen een paar dagen zoek, totdat de vogel ineens in haar hok lag en hij zag dat ze aan het sterven was. “Ik heb mijn camera op een statief neergezet en dat gefilmd. Er was dus geen vooropgezet plan. Ik zag gewoon hoe filmisch het was en merkte dat het emoties opwekte. Tegelijkertijd ben ik natuurlijk kunstenaar en daarom moest ik dit gewoon registreren.”

Van Houwelingen koppelde het werk aanvankelijk niet aan respect, maar kan het wel in die context plaatsen. Zo kan je je bijvoorbeeld afvragen of het wel respectvol is om iets te filmen dat aan het doodgaan is. “Je kan het misschien zelfs koppelen aan het feit dat wij tegenwoordig alles met telefoons filmen en hoe bizar en vreemd dat soms is. We filmen veel dingen, die we misschien beter niet zouden kunnen filmen”, aldus Van Houwelingen. Destijds dacht de kunstenaar er echter niet op die manier over. Hij zag het vooral als een ‘geste van de kip’. “Alsof zij mij een kunstwerk gunde. In een cowboyfilm wordt de held op een gegeven moment neergeschoten en als deze dan zijn laatste adem uitblaast, dan is dat het hoogtepunt van de film. Dat moet je als kijker bij de strot grijpen en het was net alsof de kip mij die scène aanbood.” Met een beetje goede wil kun je geloven dat de kip met deze morbide toegift haar relatie met de kunstenaar bekroonde.

De titel van het werk refereert naar twee aspecten: de bio-industrie en bioscoop. “Als je in een film iemand dood ziet gaan, dan ben je daaraan gewend. Iemand zegt nog iets, zucht een keer en sterft. Maar als je dat bij een kip ziet, dan is dat toch confronterend. Het grijpt je bij de lurven, juist omdat je het niet in een film verwacht. Je ziet het dier iets doen wat het eigenlijk niet hoort doen, want het is een wezen dat je iedere dag opeet. Daar horen geen mensentranen bij. Dat spanningsveld vond ik mooi om mee te maken en vast te leggen.”

HANS VAN HOUWELINGEN

Biokip, 2009

Bio-chicken, 2009

Film (10 minuten)

Video (10 minutes)

HANS VAN LUNTEREN
Zonder titel (Egeltje), 1990
Without title (Hedgehog), 1990
IJzer, lasmateriaal
Iron, welding material

Hans van Lunteren (1945) staat bekend om zijn beelden in de publieke ruimte, maar hij maakt ook sculpturen zonder vaste verblijfplaats. In de natuur vindt hij regelmatig een aanleiding om nieuw werk te maken. Ook zijn titelloze sculptuur uit 1990, dat de bijnaam 'Egeltje' draagt, is verbonden met de natuur en respect voor het leven.

Egeltje is een robuust en zwaar werk gemaakt van metaal. Tegelijkertijd is het ook "een heel kwetsbaar werkje omdat het een soort ei is", aldus de kunstenaar. "Je kunt het ook een zaadje of egeltje noemen, omdat het gaat over het respect voor het leven, het begin en groei. Daarnaast moet je er ook respectvol mee omgaan, want als je hem op je tenen laat vallen, dan breek je gegarandeerd iets."

Van Lunteren gebruikt vaker strakke, mathematische vormen om sculpturen te maken. In de loop der jaren is hij deze vormen steeds meer in een natuurlijke omgeving gaan plaatsen om een contrast tussen mathematische en organische vormen te creëren. In stedelijke omgevingen werkt hij juist meer met een organische vormtaal, zoals met planten zelf. Hij linkt strakke vormen aan het rationele vermogen van de mens en de natuurlijke, organische vormen aan het intuïtieve vermogen: "Als die twee kanten met elkaar in gesprek zijn, dan noemen wij dat een gezonde menselijke geest. Het mooie van het beeld in de tentoonstelling is, dat het van buiten een hele strakke vorm heeft, maar de binnenkant juist organisch is samengesteld met stokjes die schijnbaar willekeurig naar het binnenste steken. Het natuurlijke maakt het rationele compleet en andersom."

Van Lunteren wil niet dat het werk al te formeel of rigide wordt tentoongesteld: "Je moet dichtbij kunnen komen en het vast kunnen pakken. Daarnaast is het een beeld zonder vaste verblijfplek. Ik wil hem niet van het leven zelf isoleren. Je moet hem als het ware overal tegen kunnen komen, niet alleen op de sokkel. Dat vind ik ook fijn aan kunst in de openbare ruimte, dat je ineens iets tegenkomt."

Egeltje heeft een bijzondere ontstaansgeschiedenis en een speciale plek binnen het oeuvre van Van Lunteren: "Als je iets aan het maken bent, dan weet je vaak nog niet wát je precies aan het maken bent. De vorm ontstaat langzamerhand tijdens het proces. Toen ik in 1990 met dit beeld bezig was, was mijn vrouw zwanger van mijn zoon. Naderhand zag ik dat de ontstane vorm van het ei of egeltje niet toevallig was, want de geboorte hield mij natuurlijk bezig. Ik heb het beeld naderhand geassocieerd met mijn zoon en het ook aan hem gegeven. Ik heb hem gevraagd of ik het mocht gebruiken voor deze tentoonstelling, omdat ik vind dat het hier even kan *shinen* in de context van respect."

HANS MULLER

Thinking outside the medicine box, 2022

Klei (3D-klei printer), keramiek

Clay (3D clay printer), ceramics

Hans Muller (1956) liep al een hele tijd rond met het idee om een beeld te maken over zijn ADD-diagnose en de ervaringen die daaruit voortvloeiden. Het uitproberen van medicijnen en gesprekken met ervaringsdeskundigen inspireerden hem tot het maken van *Thinking outside the medicine box*. Een beeld dat hij rechtstreeks van de werkplaats in het Europees Keramisch Werkcentrum naar het museum bracht.

Muller heeft al een hoop verschillende medicijndoosjes in handen gehad. De kunstenaar gebruikt middelen voor zijn Astma en kreeg tien jaar geleden de diagnose ADD. Een tijd lang experimenteerde hij met Ritalin (een merknaam van het niet-verslavende 'methylfenidaat' dat de heropname van dopamine en noradrenaline remt) om te kijken of dit hem zou kunnen helpen. Uiteindelijk bleek praten met vrienden en kennissen om hem heen met dezelfde diagnose het beste medicijn: "Toevallig, of misschien is het helemaal niet toevallig, heb ik veel vrienden en kennissen met ADHD, of ADD. Blijkbaar trekken die karakters elkaar aan of begrijpen ze elkaar goed."

Zijn Astmamedicatie gebruikt Muller nog steeds, maar met tegenzin: "Het liefst zou ik van al die medicijnen af zijn. Ik weet dat dat een illusie is. Maar het is toch wel gek dat we zo afhankelijk zijn van al die pilletjes." Het viel hem op dat al die verschillende medicijndoosjes hele mooie kleuren hebben en wilde daar graag een werk mee maken. Vervolgens ontdekte Muller tijdens een residentie bij het Europees Keramisch Werkcentrum de mogelijkheden van het 3D-printen van keramiek. Hij liet zichzelf, samen met een sterk uitvergroete medicijndoos van hout, door een computer scannen om dat beeld vervolgens in klei te printen. De kleuren en het opschrift van de keramische medicijndoos bracht hij aan met transfers ("een soort neptattoos voor glazuur"). Daardoor kon hij een hele nauwkeurige tekening op het keramiek maken.

Hans Muller gebruikt zijn positie als kunstenaar en als docent in het kunstvakonderwijs om veel met anderen te praten over ADD. "Ik zie dat veel mensen kampen met ADD en ADHD. Studenten die er medicijnen voor hebben gebruikt, daarmee zijn gestopt en vervolgens zoeken naar hoe je er ook anders mee kan dealen. Dan kan ik uit mijn eigen ervaring putten om hen daarmee te helpen." Op die manier faciliteert Muller de dialoog over ADD, waar overigens niet iedereen altijd respect voor heeft: "Er hangt toch een taboe omheen, maar als je zoiets hebt, heb je het dan voor heel je leven als een soort brandmerk?"

IRIÉE ZAMBLÉ

Drip too hard, don't stand too close, 2021

Acrylverf, olie, canvas

Acrylic paint, oil, canvas

Iriée Zamblé (1995) schildert portretten van mensen die van oudsher veel minder vaak in Nederlandse musea te zien zijn. Zo claimt ze ruimte voor hen en haarzelf in het museum en herdefinieert ze wat 'Zwartheid' betekent.

"Drip too hard, don't stand too close is een liedje van Gunna en Lil baby en die zin omvat voor mij perfect waar dit werk over gaat: een groep mensen die een beetje afwachtend naar de toeschouwer kijkt. Mensen die hun *coolness* omarmen waardoor je als toeschouwer misschien ook niet te dichtbij wilt komen als je voorbijloopt", aldus Zamblé. Haar werk draait vaak om de blikken van de geportretteerden, die iets van de toeschouwer lijken te verwachten of een zekere reactie willen uitlokken. Daarbij gaat het ook om het vol trots uitdragen van wie je bent: "Het niet om respect willen vragen, maar het zelf belichamen en het gewoon nemen. Dat zit vaker in mijn schilderijen en deze groep draagt dat ook uit."

Zamblé heeft dit werk gemaakt met een specifiek doel in het achterhoofd: "Ik wilde graag één groot werk maken waar je niet omheen kan en dat ruimte inneemt. Mijn werk gaat sowieso altijd over Zwartheid dat *unapologetic* de ruimte inneemt. Ik vind dat belangrijk, omdat het iets is, dat je weinig ziet in Nederlandse musea. Daarbij zoek ik altijd naar een balans tussen Zwartheid en 'Europeesheid', want dat is iets dat ik zelf belichaam, en hoe ik dat visueel tot uiting kan brengen", aldus de kunstenaar. Het claimen van de ruimte en *unapologetic* jezelf zijn, heeft veel te maken met respect. "Respect is heel ontastbaar, maar ik denk dat je door met trots een ruimte binnen te stappen en je eigen zeggenschap te claimen, automatisch respect afroept."

Uiteindelijk is het voor Zamblé vooral belangrijk om mensen met elkaar in verbinding te brengen. "Het hoeft niet altijd ingewikkeld te zijn. Je kan mijn werk zo politiek maken als je wilt, maar dit schilderij is ook gewoon een groep mensen. Het is de context waarin het gepresenteerd wordt, die veel bepaalt. Ik ben net naar Ghana geweest en daar zei iemand tegen me: 'Hier ben je niet zwart hoor, hier ben je gewoon een mens'. Dat is precies wat ik met mijn werk ook wil introduceren. Ik probeer de Zwartheid en Europese kant van de afgebeelde groep te visualiseren, maar uiteindelijk is het gewoon een groepsportret. Natuurlijk vertelt het in de traditie van de portretkunst iets anders, omdat dit altijd voor de witte rijke elite is geweest. Als Zwartheid daar nu eens de hoofdrol in speelt, dan borduur je voort op iets anders. Maar uiteindelijk wil je gewoon dat mensen kunnen 'zijn'."

KAMILĖ ČESNAVIČIŪTĖ
Cleaner, 2021
Acrylverf, canvas
Acrylic paint, canvas

Attuning, 2022
Acrylverf, canvas
Acrylic paint, canvas

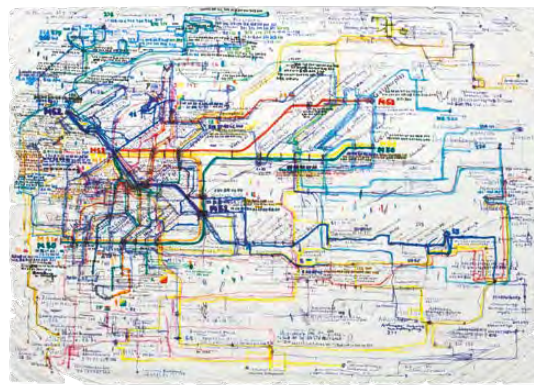
Kamilė Česnavičiūtė (1996) maakt graag grote, kleurrijke schilderijen met geheimzinnige figuren in surreële landschappen. In haar werk bevraagt ze huidige sociale misstanden en machtsverhoudingen.

Česnavičiūtė presenteert in deze tentoonstelling twee werken: *Cleaner* en *Attuning*. *Cleaner* dateert uit 2021 en Česnavičiūtė zag bij het schilderen van dit werk directe verbanden met de onderliggende thema's van 'stoer' en 'respect'. "Het schilderij gaat over dienstverleners, mensen die werkzaam zijn als schoonmaker, in restaurants, supermarkten enzovoorts. Ik heb zelf verschillende van dat soort banen gehad en dan merk je echt hoe sommige mensen gewoon geen enkel respect hebben voor mensen die als dienstverlener werken. In mijn ogen betekent het feit dat iemand geen manager is niet dat die persoon dan geen respect verdient."

De schort op het schilderij is een directe verwijzing naar het werken in de dienstensector. Maar minstens even opvallend, niet te missen zelfs, is het hoofd dat van het lichaam afvalt. Voor Česnavičiūtė verwijst dit naar verloren dromen: "Ik heb dit werk in een moeilijke periode geschilderd, aan het begin van de coronapandemie. Veel mensen in de dienstensector raakten hun baan kwijt, vooral in de horeca. Wanneer je een laagbetaalde baan hebt, ga je snel zo veel dromen over andere dingen dat het voelt alsof je hoofd van je lichaam af zou kunnen breken. Dromen komen nou eenmaal niet altijd uit."

Het tweede werk, *Attuning*, houdt verband met het eerste en werd speciaal voor deze tentoonstelling gemaakt. De kunstenaar wilde iets maken dat het thema 'kracht' belichaamt. "Een belangrijke vorm van sterk zijn, is voor mij flexibiliteit. Als je bijvoorbeeld een parttime baan hebt, moet je flexibel zijn. Je moet andere dingen uitproberen, verbinding maken met mensen, om hulp vragen. Iemand die flexibel is en een open houding heeft, daar heb ik respect voor."

De figuren op de schilderijen hebben beiden een zekere universaliteit. Ze zijn menselijk, maar hebben geen specifieke identiteit, gender of etniciteit. Česnavičiūtė: "Ik wilde een persoon schilderen, een mens. Ik wilde niet gedwongen worden om te kiezen voor een specifieke identiteit. Daarom koos ik voor kleuren die bij de sfeer passen. Die manier van schilderen brengt de verhoudingen tussen mensen en de maatschappij in beeld en daarvoor maakt het niet uit of het een man is of een vrouw, of wat hun etnische achtergrond is. Bovendien kan ik ook geen uitspraken doen namens iemand die mijzelf niet echt volledig vertegenwoordigt. Daarom toon ik ook geen kleding, want kleding kan ook een manier zijn om je status of conventionele gender te laten zien. De meeste figuren geef ik wel een paar billen mee, want die hebben we allemaal."

LIONEL PLAK

Geschreven routes, 2020

Written routes, 2020

Pen, stift, papier

Pen, marker, paper

Nederland trein route, 2015

Netherlands train route, 2015

Pen, stift, papier

Pen, marker, paper

Nederland trein route (geüpdatet), 2018

Netherlands train route (updated), 2018

Pen, stift, papier

Pen, marker, paper

GVB metro- tram- bus lijn in Amsterdam, 2015

GVB metro- tram- bus line in Amsterdam, 2015

Pen, stift, papier

Pen, marker, paper

Lionel Plak (1980) maakt op zeer nauwkeurige wijze overzichten van bus-, tram-, metro-, trein- en vliegroutes. Hij memoriseert het netwerk van haltes en tekent ze op met een kleurrijk handschrift op miniscuul formaat. Het is moeilijk voor te stellen dat er iemand bestaat met meer respect voor het openbaar vervoer.

Plak gaat graag op reis. Hij pakt regelmatig de metro en bus binnen Amsterdam en reist bijna ieder jaar ook weleens met het vliegtuig samen met zijn ouders. Hij is inmiddels in vele landen geweest, maar geniet er nog steeds van om elke dag even op Amsterdam Centraal naar de treinen te kijken. Ondertussen legt hij ook dagelijks duizenden kilometers af op zijn computer. Daar gaat hij op in zijn vliegtuigsimulator, treinsimulator of klikt hij een willekeurige plek op *Google Maps* aan om een nieuw land, stad of wijk te verkennen. Hierdoor is Plak eigenlijk constant op reis.

Het enthousiasme waarmee Plak zijn reizen aflegt, zowel virtueel als in het echt, vertaalt hij ook naar zijn kunstwerken. Op papier schrijft hij overzichten uit van specifieke Openbaar vervoer lijnen met een volledige nauwkeurigheid. Regelmatig maakt hij ook een update van deze overzichten als er iets in het net gewijzigd is. Het bijzondere aan de werken van Plak zit niet alleen in de ontzettende precisie qua informatie, maar ook in het zeer kleine handschrift waarin hij werkt. Om het landelijke spoorwegnet op één A4 te passen, schrijft hij zo klein dat het bijna alleen nog maar met een vergrootglas is te lezen. Dit creëert een prachtig en vervreemdend effect. Een wereld van tijdtabellen en locatienamen gevangen op een enkel stuk papier.

Zodra Plak een route uitgetekend heeft, slaat hij alle informatie ook op in zijn hoofd. Heel handig als hij met zijn ouders op reis is. Zo hoeven zij nooit de weg op te zoeken. Hoewel Plak veel reist, heeft hij nog wel dromen. Zo zou hij nog graag ooit helemaal in zijn eentje met de trein van Amsterdam naar Maastricht willen reizen. Maar daar vindt hij zichzelf nu nog niet klaar voor: "Misschien als ik vijftig ben!"

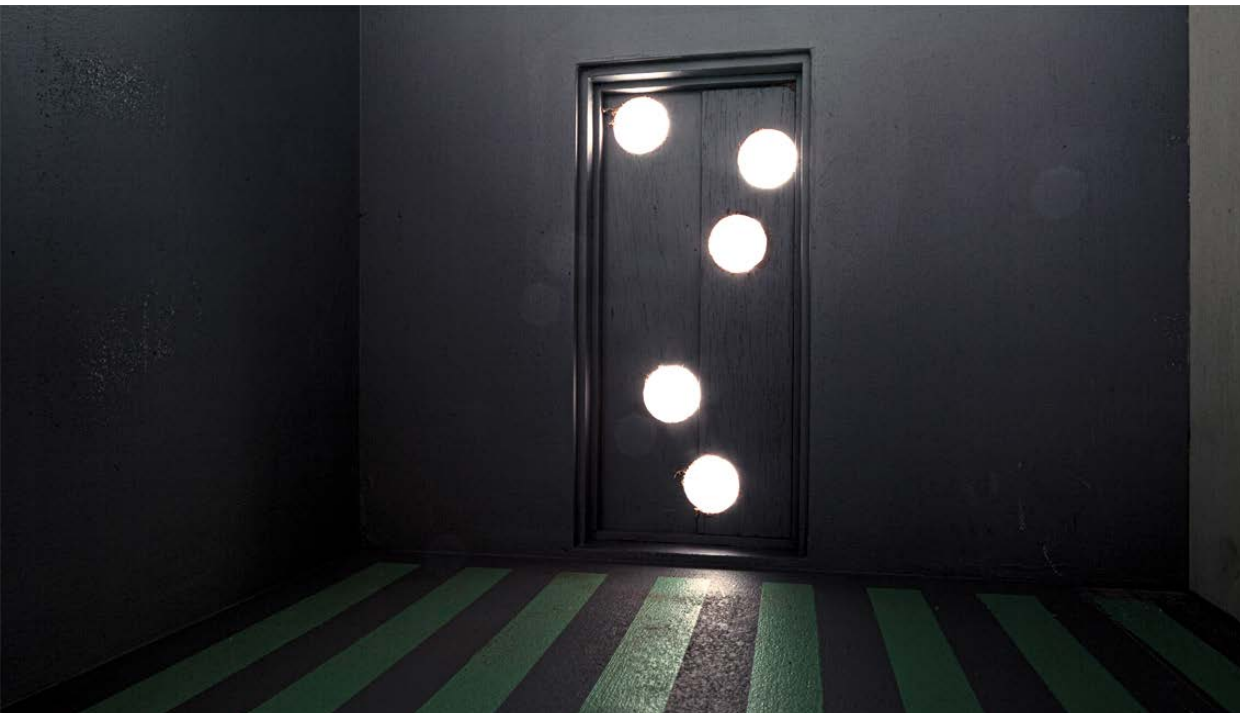
MARJOLIYN MANDERSLOOT
Beastie Boys, 2018
Leer, koehuid
Leather, cowhide

Marjolijn Mandersloot (1959) werkt samen met haar partner Hans van Wezel (1958) om sculpturen te maken van allerlei soorten aabare beesten. Met onverwachtse materialen transformeren ze de dieren tot uitgesproken karakters.

Mandersloot en Van Wezel houden van vervreemding. Ze vinden het leuk als hun sculpturen de toeschouwer net op het verkeerde been weten te zetten: “We proberen absoluut niet een goed gelijkend stokstaartje te maken. Details ontbreken meestal in onze sculpturen en ogen doen we bijvoorbeeld niet. We vinden het mooi als iets met een paar lijnen al een duidelijk karakter heeft en het beest herkenbaar wordt”, aldus Van Wezel. Daarbij houdt het duo ervan als de beelden iets imperfects hebben. “We zijn beeldenmakers. We schetsen niet van tevoren, maar modelleren samen en overleggen tijdens het maken. Zo ontstaat de richting tijdens het werken. De afwerking hoeft ook niet perfect te zijn. Er mag een haakje of oogje loszitten en de kleding hoeft niet perfect te passen. Liever niet zelfs.”

Mandersloot houdt van het antropomorfe karakter van hun sculpturen. Dit is goed terug te zien bij de *Beastie Boys*. “We vinden dieren heel leuk en gebruiken ze graag als metafoor. De *Beastie Boys* zijn net een stel opgeschoten tieners. Ze zijn levensgroot, hangen een beetje achterover en hebben zowel iets stoers als iets anti-stoers”, vindt Mandersloot. Van Wezel vult aan: “We zien er de kids in, die je soms buiten ziet hangen. Daar zit meestal niet zo veel actie in. Stokstaartjes staan ook heel vaak buiten, maar die hebben dan juist iets heel alerts, omdat ze altijd op de uitkijk staan. De *Beastie Boys* hangen daarentegen echt onderuitgezakt. Dat vinden we mooi aan onze beelden, dat ze er nonchalant bij staan.”

In de verbintenis met de hangjeugd komt ook het thema van respect duidelijk naar voren, vinden de makers: “In de wereld van de hangjeugd is respect natuurlijk een term die veel gebruikt wordt. De pakken die de beelden dragen, hebben ook iets weg van wat kinderen vaak aan hebben. Het zijn een soort trainingspakken.” Daarbij lijken de pakken zacht en de beelden makkelijk in een andere vorm te duwen, terwijl ze in werkelijkheid erg solide zijn. Dat komt omdat Mandersloot en Van Wezel houden van het manipuleren van de stofuitdrukking van het materiaal. Dat draagt bij aan de vervreemding die ze zo waarderen: “We hebben ook bronzen werken die zacht lijken, terwijl ze eigenlijk heel hard zijn. We vinden het leuk om daarmee te spelen.”

MICHIEL KLUITERS

Incandescence, 2022

Fotoprint, doek, aluminiumprofiel, ledverlichting

Photo print, canvas, aluminium frame, LED lighting

Michiel Kluiters (1971) speelt in zijn werk met respect voor de taal van architectuur en licht. Op die manier probeert hij vorm te geven aan ‘innerlijke ruimtes’.

De studio van Kluiters ligt vol met losse objecten en mallen die hij telkens uit elkaar zaagt en weer op een andere manier in elkaar zet: “Het zijn een soort schaalmodellen die ik continu aan het recyclen ben”, aldus de kunstenaar. Terwijl hij hiermee bezig is, kijkt hij voortdurend door de lens van zijn camera naar de bouwsels en speelt hij met verschillende lichtsituaties. Zijn uiteindelijke kunstwerken zijn dan ook geen sculpturen: “Ik ga te werk als beeldhouwer, maar wat ik uiteindelijk aan het publiek toon, zijn foto-installaties. Op die manier kan ik het standpunt bepalen van waaruit het publiek het beeld te zien krijgt en hoe het belicht wordt. Zo dirigeer ik het publiek om het werk te beleven zoals ik het wil.”

Ondertussen vindt Kluiters het ook belangrijk om een zekere speelsheid in zijn proces te hanteren door intuïtief te werk te gaan: “Ik heb van tevoren een idee in mijn hoofd, maar dat laat ik los zodra ik ga bouwen. Ik wil namelijk zien wat mijn handen gaan doen. Soms moet je gewoon gaan knutselen en de creativiteit in je proces toelaten om iets origineels te kunnen maken. Daar zit ook een soort jongensachtigheid in, om op een vrije manier met architectuur te spelen, zoals een kind die een hut bouwt.”

Incandescence (2022) eist, net als vele andere werken van Kluiters, niet met groot vertoon de aandacht op. Het gebruikt daarentegen op respectvolle wijze de taal van architectuur om de toeschouwer uit te nodigen het werk rustig te beleven. “Mijn werk is totaal niet picturaal: er is geen voorstelling. Ik laat enkel een ruimte zien. Sommige mensen vinden die lege ruimte heel prettig, omdat het bijna meditatief wordt. Je kan je eigen dingen erop projecteren. Andere mensen vinden het saai dat er niks of niemand in staat. Ik vind dat tussengebied, waarin de toeschouwer niet meteen weet waar deze precies naar kijkt, juist spannend. Het geeft openheid aan het werk. De toeschouwer hoeft niet meteen te bedenken of deze het nou mooi of lelijk vindt, maar kan gewoon kijken. Zodra je een oordeel velt over een kunstwerk, wordt het moeilijk om nog goed te kijken naar wat je ziet. Hoe langer je dat moment van oordeel kan uitstellen, hoe meer je een werk rustig kan beleven.”

Zelf ziet Kluiters de bijzonderheid van *Incandescence* in het feit dat het kunstwerk zichzelf verlicht: “De vijf prominente gaten in de deur zijn tegelijkertijd de lichtbron waardoor het werk zijn eigen licht creëert. Door tegen het licht in te kijken, verschijnt de ruimte.”

ROB SWEERE
Interlocking (Kwanokkels), 2021
Hout, verf
Wood, paint

Hoewel **Rob Sweere** (1963) het woord zelf niet snel zal gebruiken, heeft hij veel respect voor het vak van de kunstenaar en diens publiek. Mede daarom maakt hij zich zorgen over de huidige kunstwereld, die volgens hem totaal de connectie met zijn publiek is kwijtgeraakt. Zelf gaat hij actief de verbinding aan met de toeschouwer via zijn sculpturen in de publieke ruimte en met zijn *Kwanokkels*.

De *Kwanokkels* van Sweere zijn ontstaan tijdens het eerste jaar van Corona: “Een van de dingen die speelden was natuurlijk de eenzaamheid. We moesten van de regering allemaal op afstand blijven, terwijl dat helemaal niet past bij ons mensen. Ik zie dit als een breder fenomeen dan alleen een gevolg van corona. Eenzaamheid is probleem nummer één in Nederland.” Met deze problematiek in het achterhoofd, begon Sweere aan een serie maskers met een sterk maatschappelijke insteek, de *Kwanokkels*.

“Wereldwijd bestaan er al heel lang tradities omtrent het gebruik van maskers”, vertelt Sweere. “Een masker gaat vaak over symbolische identiteiten binnen een gemeenschap. Als iemand er eentje opzet, dan neemt diegene de identiteit aan die bij dat masker hoort. Dan hoef je je bijvoorbeeld niet meer te houden aan de normale omgangsvormen of de geldende waarden en normen. Het meest bekend zijn natuurlijk de Afrikaanse maskers, maar ze worden echt over de hele wereld gebruikt. Dus het leek mij heel leuk om met een moderne vormtaal en over hedendaagse thema’s maskers te maken voor Nederland”, aldus Sweere.

“Ik heb deze *Kwanokkels* gemaakt met thema’s die wat mij betreft nu aan de orde zijn. Als je ze opzet, dan word je op dat moment het symbool daarvan. Bij *Interlocking* is het de bedoeling dat je er allebei eentje opzet en ze met elkaar verbindt, zodat je één object wordt. De lijnen die om je hoofd heen gaan, zijn een soort bloedbanen of energiebanen die je met elkaar verbindt. Door goed samen te werken, worden twee individuen één wezen met gedeelde energiebanen.”

Met *Interlocking* als symbool van verbinding, ageert Sweere tegen eenzaamheid en presenteert hij tegelijkertijd een symbool dat de huidige normen en waarden in de samenleving uitdaagt. Volgens Sweere zijn we “niet een gemeenschap die voor elkaar zorgt, maar leven we in het meritocratische neoliberalisme waarbij ieder individu ‘ondernemer van zichzelf’ moet zijn.” Zijn *Kwanokkels* geven de mogelijkheid om voor even een rigoureuze andere wereld voor te stellen en verbinding boven het individu te stellen.

SANJA MEDIĆ
Sloop zacht, 2002, 2022
Soft Demolition, 2002, 2022
Gepigmenteerde inkjet print
Pigmented inkjet print

Sanja Medić (1974) liet zichzelf in 2002 fotograferen na afloop van haar artistiek onderzoek getiteld *Soft Demolition (Sloop Zacht)*. Het duurde vervolgens jarenlang voordat ze deze foto niet alleen als een registratie zag, maar ook als een zelfstandig kunstwerk. Een stoer beeld dat respect afdwingt.

“Deze foto is precies wat past bij mijn ideeën over stoer. Als je een vrouw met een masker en een grote boor in zo’n pose ziet, dan wordt dat een soort *power image*”, vertelt Medić. Toch maakte de kunstenaar deze foto oorspronkelijk in een heel andere context. In 2002 kreeg Medić de kans om tijdelijk in een sloopgebouw in Den Haag te werken. In deze periode deed ze onderzoek naar herhaling en patronen in interieurs. Ze was nieuwsgierig naar hoe herhaling terugkomt in de fysieke ruimte, zoals vaak in behang te zien is, maar ook in onze ‘geest’ kan zitten als een mantra. “Ik ben gaan uitzoeken of ik zelf een patroon kon worden. Dat is een poëtische gedachte, maar ik wilde door een actie steeds te herhalen, kijken of ik in een trance-toestand kon komen en zo helemaal zou opgaan in het herhaalproces.”

In het sloopgebouw kon Medić dingen met de ruimte doen, die normaal gesproken niet mogelijk zijn: “Ik kwam daar met een simpel sjabloon, een behangpatroon dat ik op de wand overtrok en met een enorme boormachine ging uittekenen. Dat was heel zwaar. Per wand maakte ik echt honderden gaten en na een tijdje weet je niet meer wat je doet. Je wordt iets automatisch.” Hoewel er soms mensen kwamen kijken, ziet Medić dit werk meer als artistiek onderzoek dan als een performance. “De nadruk lag op mijn eigen ervaring, wat gebeurt er als je zo’n actie eindeloos herhaalt? Het ging niet zozeer om het resultaat, het hoefde geen mooi patroon te worden.”

Toen na vijf dagen iemand het gebouw kwam inspecteren, werd ze gedwongen te stoppen. De veiligheid kwam in het geding door de vele gaten in de muren. Dat was het moment dat ze de foto liet maken. “Die foto zag ik alleen niet als een werk op zichzelf. Maar in de loop der jaren is die registratiefoto toch een werk op zichzelf geworden. Soms begint iets als een schets of registratie, en als je het dan tien jaar later weer ziet, is het ineens toch een heel belangrijk werk geworden. Het element van tijd is daarvoor cruciaal.”

“De interesse binnen mijn praktijk is erg veranderd sindsdien, maar ik werk nog steeds graag met herhalingen. Iemand schreef ooit dat de schoonheid van de herhaling zit in het feit dat geen twee herhalingen hetzelfde zijn. Zelfs als de vorm hetzelfde is, dan is er nog het verschil in het moment van ontstaan.”

TOBIAS BECKER HOFF

In samenwerking met Eelco Metman en Vincent Schoonhoven
 In collaboration with Eelco Metman and Vincent Schoonhoven
Post-graffiti, 2022
 Graffiti

Tobias Becker Hoff (1981) is graffitikunstenaar en werkt regelmatig samen met collega's Vincent Schoonhoven (1976) en Eelco Metman (1968). Met *Post-graffiti* zoekt het drietal het spanningsveld op tussen de rebelse insteek van graffiti en de altijd controlerende autoriteit die deze kunstvorm probeert te beteugelen.

Becker Hoff, Schoonhoven en Metman zijn geboren en getogen in Zoetermeer en kennen elkaar van vroeger. Schoonhoven: "We delen interesses en opvattingen over hoe graffiti zou moeten zijn." Het drietal heeft Zoetermeer zien veranderen in de loop der jaren en vindt dat de stad wel een culturele oppepper kan gebruiken. Daar willen ze zelf actief aan meewerken. Becker Hoff: "Ik vind dat de stad beter kan en dat graffiti daar iets in teweeg kan brengen. Het is een jonge kunstvorm die bij een grote doelgroep leeft en op een hele directe manier de omgeving een impuls kan geven. Zoetermeer kan wel iets meer karakter en identiteit gebruiken en kunstenaars die werken in de openbare ruimte kunnen daaraan bijdragen."

Dat graffitikunst met respect te maken heeft, is voor Becker Hoff vanzelfsprekend: "Wij komen uit een graffiti en hiphop subcultuur waarbinnen woorden als 'respect' en 'stoer' belangrijke thema's zijn. Daarom ben je daar als kunstenaar automatisch bewust of onbewust veel mee bezig. Het heeft te maken met hoe mensen naar jou en je werk kijken. Is het bijvoorbeeld van belang dat mensen jouw werk wel of niet accepteren als het op de muur staat?"

In *Post-graffiti* spelen de kunstenaars ook met het respect dat graffiti-kunstenaars voor elkaar hebben. Zo is het een ongeschreven regel dat je niet over elkaars werk heen gaat. Toch hebben zij dat hier wel gedaan. Becker Hoff: "Voor dit abstracte kunstwerk hebben we het spel tussen de illegale graffiti beoefenaar en de autoriteit als uitgangspunt genomen. We hebben gekeken naar waar we in elkaars werk kunnen ingrijpen. Zowel met de pet op van de graffitikunstenaar, die over andermans werk heen spuit, als die van de autoriteit door met latexverf weer delen weg te halen van je eigen of andermans werk. Zo hebben we samen het werk laag voor laag opgebouwd op de betonnen catacomben van de oude raadzaal."

Die vrije benadering was wel even wennen voor Schoonhoven: "Ik werk normaal gesproken veel met letters en Eelco is erg van de afgebakende kaders, dus dat was even inkomen. We stelden van tevoren alleen het kleurschema vast en lieten het verder gewoon ontstaan. We hebben elkaar soms echt weggeduwd." Becker Hoff: "Daar zit rivaliteit in, maar ook respect door juist bepaalde delen van elkaar niet weg te werken en de ruimte te geven om te bestaan."

VINCENT DE KOOKER
Lucht, 2021
Air, 2021
Aluminium

Vincent de Kooker (1976) heeft als geen ander respect voor aluminium. Hij schildert, snijdt, schuurt en polijst het glimmende 'non-ferro-metaal' om vrij werk te maken, zoals het werk *Lucht*. Hij bouwt er ook hele decorsets mee voor het theater in zijn praktijk als scenograaf.

"Ik gebruik aluminium omdat het hele mooie grijswaardes geeft. Vooral als je het polijst, dan kun je er goed diepte en prachtige tinten grijs aan geven", vertelt De Kooker. In zijn werk *Lucht* is dat goed terug te zien. Het daglicht reflecteert alle kanten op en toont de vele kleurverschillen die schuilgaan in het grijs.

Het werk is voor de kunstenaar echter niet alleen een kleur- of materiaalstudie: "*Lucht* gaat voor mij over vrijheid. Hoe kun je het gevoel van vrijheid vormgeven op een twee- of driedimensionale manier?" Voor De Kooker gaat het daarbij om de vrijheid die de toeschouwer heeft om het werk te interpreteren zoals die dat wil. Elementen als het luchtrooster dienen daarbij als handvaten: "Het luchtrooster zit in het midden van het werk als een uit zijn context getrokken object. Normaal gesproken associeert iedereen dat met verse lucht of luchtafvoer. Daarnaast hebben we in Nederland letterlijk veel grijze lucht, met de wolken aan de hemel. Daar refereert het werk ook naar. Het is dus een dubbele associatie met enerzijds de Hollandse lucht en anderzijds de mechanische variant daarvan."

De Kooker is zijn carrière begonnen als figuratief schilder. Hij maakte voorstellingen met olieverf op doek totdat hij zich ergens aan begon te storen: "Ik zag dat de toets van mijn kwast onderbroken werd door de structuur van het doek. Dat vond ik jammer. Ik zag liever de pure toets. Daarom ging ik schilderen op aluminium, want als je daarop schildert, dan wordt je toets niet onderbroken door de ondergrond. Het is altijd glad. De Engelse schilder Gary Hume deed dat ook al." Niet lang daarna liet De Kooker steeds vaker de verf liggen om alleen met de ondergrond zelf te werken. De Kooker: "Ik ben echt van figuratief naar abstract gegaan. Ik wilde na mijn studie graag een verschil maken in de kunstwereld, dus mede daarom koos ik om mezelf te beperken en mij te focussen op aluminium. Als een soort smid ben ik sindsdien werk aan het maken. Ik probeer die ambachtelijke manier te combineren met abstracte elementen."

Respect voor zijn werk krijgt de kunstenaar opvallend vaak vanuit een specifieke groep: "Mijn werk wordt vaak door mannen gekocht en specifiek vaak door architecten. Ik vind dat wel grappig. Dat komt denk ik doordat mijn werk wel iets stoers heeft."

RESPECT!

Perspectieven in de hedendaagse Kunst

Perspectives in Contemporary Art

04-02-2022 – 04-09-2022

Met speciale dank aan / With special thanks to:

Alle deelnemende kunstenaars / All participating artists: Amara van der Elst, André Pielage, Arno Coenen, Bilal Chahal, Emmy Dijkstra, Frode Bolhuis, Hans Muller, Hans van Houwelingen, Hans van Lunteren, Iriée Zamblé, Kamilė Česnavičiūtė, Lionel Plak, Marjolijn Mandersloot, Michiel Kluiters, Rob Sweere, Sanja Medić, Tobias Becker Hoff, Vincent de Kooker

Alle vrijwilligers van Museum De Voorde en in het bijzonder Jan Lens voor het visueel vastleggen van de tentoonstelling RESPECT!
The volunteers of Museum De Voorde and in particular Jan Lens for visually capturing the exhibition RESPECT!

De selectiecommissie bestaande uit / The selection committee consisting of: Amara van der Elst, Annabelle Birnie, Hans van de Bunte, Jane Huldman

Redactie / Text editing: Marjonne Kube – van Dijk

Interviews: Milo Vermeire

Voorwoord / Foreword: Hans van de Bunte

Engelse vertaling / English translation: AVB Vertalingen

Grafisch ontwerp / Graphic design: Femke Tomberg

Lithografie en druk / Lithography and printing: Zwaan Lenoir

Binder / Binding: Patist

Fotografie / Photography: p. 5, p. 6, p. 21, p. 33, p. 39, p. 58, p. 63: Richard Jetten, p. 10: Rienk Post, p. 15, p. 34: Hans van de Bunte, p. 22: Emmy Dijkstra, p. 27: Frode Bolhuis, p. 28: Hans van Houwelingen, p. 40: Kamilė Česnavičiūtė, p. 45: Familie Plak, p. 46: Peter Cox, p. 52: Rob Sweere

ISBN: 9789090361505

Museum De Voorde

Stadhuisplein 22, 2711 EC Zoetermeer

T +31 (0)79 316 4735

info@museumdevoorde.nl

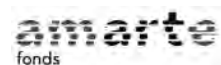
www.museumdevoorde.nl

© Museum De Voorde, 2022

Deze tentoonstelling is mede mogelijk gemaakt door de genereuze steun van /
This exhibition has been made possible by the generous support of:

Het werk van Hans Muller is mede mogelijk gemaakt door /
Hans Muller's work has been made possible by:

Deelnemende kunstenaars

Participating artists

Amara van der Elst

André Pielage

Arno Coenen

Bilal Chahal

Emmy Dijkstra

Frode Bolhuis

Hans Muller

Hans van Houwelingen

Hans van Lunteren

Iriée Zamblé

Kamilė Česnavičiūtė

Lionel Plak

Marjolijn Mandersloot

Michiel Kluiters

Rob Sweere

Sanja Medić

Tobias Becker Hoff

Vincent de Kooker

museumdevoorde.nl